

методів прямої, стандартизованої оцінки. Критерії оцінки конкурентоздатності виходять, перш за все, із власних уявлень суб'єктів освітнього процесу, а саме, роботодавців та самих студентів.

DOI: 10.5281/zenodo.4399028

Бондарчук О. І.

ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Виклики сьогодення – невизначеність, стрес, загроза для здоров'я, спричинена розповсюдженням вірусу COVID-19, добровільна соціальна ізоляція змінили акценти людей у різних сферах життя в бік онлайн-сервісів. Масовий перехід на дистанційне навчання в умовах пандемії COVID-19 актуалізує проблему психологічної безпеки учасників освітнього процесу, спричинену, зокрема, специфічними особливостями цифрового середовища, що складає сприятливе підґрунтя для проявів психологічного насилля, кібербулінгу, кібермобінгу, масових маніпулятивних впливів тощо.

Слід зазначити, що окремі аспекти психологічної безпеки учасників освітнього процесу вже були предметом уваги дослідників (Баева І., 2018; Бондарчук О., 2018; 2019 та ін.). Досліджено взаємозв'язок психологічної безпеки освітнього середовища і суб'єктивного благополуччя учасників освітнього процесу, а також їх організаційної поведінки (Heinitz K., Lorenz T., Schulze D., Schorlemmer J., 2018). З іншого боку проаналізовано потенційний вплив COVID-19 на функціонування закладів освіти та академічні досягнення студентів (Kuhfeld M., Soland J. та ін., 2020), а також психолого-педагогічні засоби протидії пандемії COVID-19 (Кремень В., Рибалка В та ін., 2020). Водночас проблема дослідження особливостей психологічної безпеки освітнього середовища в умовах дистанційного навчання попри всю її актуальність вивчена недостатньо. Саме тому мета даної роботи полягала в з'ясуванні рівнів та особливостей психологічної безпеки

освітнього середовища для учасників освітнього процесу в умовах дистанційного навчання.

У дослідженні використано опитувальник «Особливості психологічної безпеки освітнього середовища для учасників освітнього процесу в дистанційному режимі» (Бондарчук О., Балахтар В., 2020). Дослідження було реалізовано в режимі онлайн за допомогою Google Form. У ньому взяли участь 126 осіб – студенти й викладачі ДЗВО «Університет менеджменту освіти» спеціальності «Психологія». Статистичне опрацювання даних і графічна презентація результатів здійснювалася за допомогою пакета статистичних програм SPSS (версія 17.0).

Результати емпіричного дослідження дозволили констатувати недостатній рівень психологічної безпеки для третини досліджуваних учасників освітнього процесу загалом і в умовах дистанційного навчання зокрема. Щодо останнього зазначимо, що дуже високий рівень психологічної безпеки виявлено лише у 10,1% досліджуваних учасників освітнього процесу, високий – у 36,0%, середній – у 44,6,8% , низький – у 9,3% респондентів.

При цьому за результатами дисперсійного аналізу особливостей психологічної безпеки освітнього середовища учасників освітнього процесу залежно від їхньої статі й професійного статусу виявлено, що викладачі почуваються менш психологічно убезпеченими порівняно із студентами, особливо жінки ($p < 0,01$). При цьому такі результати збереглися й при розширенні вибірки досліджуваних за рахунок учасників освітнього процесу з регіонів, зокрема, з Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (Бондарчук О., Балахтар В., Горова О. та ін., 2020). Опосередковано цей факт може свідчити на користь підтвердження реалізації студентоцентрованого підходу у ЗВО України і, водночас, про доцільність актуалізації насамперед людиноцентристського підходу для всіх учасників освітнього процесу.

Детальний аналіз даних дозволив встановити ті аспекти психологічної безпеки освітнього середовища, які становлять виклики для учасників освітнього процесу. Зокрема, для студентів це – настрій у роботі, якою вони займаються (29,7%);

незахищеність від публічного приниження іншими студентами (31,0%), викладачами (28,5%), адміністрацією (29,7%). Для викладачів таких проблем виявлено значно більше: їх значна частина відчувається психологічно незахищеними від: публічного приниження боку колег (32,5%), адміністрації (24,2%); від погроз з боку студентів (31,5%), колег (40,3%), адміністрації (25,0%); неможливістю проявити ініціативу, активність (30,6%), висловити власну точку зору (23,4%), обмежене врахування їхніх проблем, труднощів у професійній діяльності (23,4%) тощо.

Натомість виявлено й позитивні аспекти у контексті психологічної безпеки учасників освітнього процесу. У студентів це: можливість розвинути свої здібності (50,8%) та навички у процесі навчання (51,6%), висловити власну точку зору (46,8%), звернутись за допомогою (44,3%), а у викладачів – можливість постійно вдосконалювати професійні навички (41,9%), розвивати власні здібності в процесі роботи (33,1%), отримувати задоволення від своєї діяльності (41,1%).

Разом з тим виявлено доволі негативне ставлення значної частини учасників освітнього процесу до особливостей дистанційного навчання в умовах пандемії COVID-19. Практично лише близько половини (50,8% досліджуваних) визнали дистанційне навчання комфортним для себе. Оптимальною ж для інших респондентів є переважно змішана, очно-дистанційна форма навчання, яка, на думку дослідників (Семеріков С. та ін., 2020) може стати провідною у майбутньому для більшості закладів вищої освіти.

Привернули увагу відповіді респондентів на питання щодо ступеня сприяння закладу освіти їхній психологічній безпеці в умовах COVID-19. Так, 25,8% досліджуваних стверджують, що, навпаки, в умовах пандемії постійне нагадування про її наслідки зумовлює додаткове навантаження й стрес, 45,2% респондентів зазначають, що таке сприяння є частковим, а 29,0% – повним.

При цьому за результатами дисперсійного навчання виявлено статистично значущі відмінності у переживанні психологічної безпеки для прихильників різних форм навчання. Зокрема, найвищі показники психологічної безпеки освітнього середовища виявлено серед учасників освітнього процесу,

орієнтованих на очно-дистанційну форму навчання, а найнижчі – серед тих, хто орієнтований на суто дистанційне навчання ($p < 0,01$).

Таким чином, за результатами дослідження виявлено, по-перше, недостатній рівень психологічної безпеки освітнього середовища для значної кількості учасників освітнього процесу та її особливості психологічної безпеки залежно від статі (жінки меш захищені ніж чоловіки) і статусу респондентів (викладачі почуваються менш психологічно захищеними ніж студенти).

По-друге, ставлення учасників освітнього процесу до особливостей навчання є доволі неоднозначним: задоволені дистанційною формою навчання в умовах пандемії близько половини учасників освітнього процесу; негативне ставлення значної кількості досліджуваних зумовлено відсутністю безпосереднього спілкування й зворотного зв'язку.

По-третє, оптимальним та водночас психологічно безпечним для більшості учасників є змішане, очно-дистанційне навчання.

У цьому контексті актуалізується проблема психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах пандемії загалом і за змішаної, очно-дистанційної форми навчання зокрема. Розробка та апробація такої програми є перспективною лінією подальшого дослідження у контексті зазначеної теми.

Брикса Ю. О.

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ

Впервые проблема ценностных ориентаций, рассматриваемая в рамках философии, представляла собой поиски ответов на фундаментальные вопросы жизни, где своеобразным образом противопоставлялись категории «добро» и «зло», «божественное» и «разум». В современном научном мире, эти вопросы не потеряли своей актуальности, перейдя в базовые понятия, изучаемые учёными-психологами. Благодаря